

בס"ד, יום ראשון כב' תמוז תשע"א

שם:

זמן:

מבחן שבועי מסכת חולין פז – צג (123)

א. (1) כיצד הוא האופן הראוי לכיסוי, ומגלץ? ועל מי מוטל חיוב הכיסוי לכתחילה ובדיעבד, ומגלץ? וכיצד הדין היבא דקדם אחר וכיסה, ומדוע? והאם אפשר ללמוד מדין זה לענין המקדים את חבירו בקריאת התורה, ומדוע? (2) מדוע זימן רבי להווא צדוקי שיאכל עמו? וכיצד נהג עמו בהגיעם לברכת המזון, ומדוע? (3) דם שנתכסה ונתגלה, האם חייב לכסותו, ומדוע? והאם אף באופן שכיסהו הרוח או נבלע בקרקע הכי דינא, ומדוע?

ב. (1) דם שהתערב במים או בדם היקז, האם צריך לקיים בו מצוות כיסוי, ומדוע? וכיצד דינו בקדשים לענין זריקתו על גבי המזבח, והאם יש נפקא מינה מה נפל לתוך מה, ומדוע? והאם אפשר ללמוד מדין זה אף לענין שאר מילי דאיסורי (פרט) שהתערבו במילי דהיתרא, ומדוע? (2) מה הוא "צללתא דדמא", ומה דינו לענין כיסוי, ולענין הכשר טומאה, ולענין אכילתו וטומאת אוהל בדם המת?

ג. (1) מה דינם של משקים שנגע בהם מת או שרץ או זב או טבול יום, ומדוע? והאם יש נפקא מינה בין משקין של חולין למשקין של קודש או של תרומה? (2) מה דינם של דמעת עינו או רוקו ומימי רגליו של מת, או של זב או של טבול יום, (פרט)? והאם בכל שיעור מאלו המשקין נאמר האי דינא, ומדוע? (3) האם בכל דם החיה נאמר דין כיסוי, ומגלץ? וכיצד פסקינן? והאם פלוגתא זו משייך שייכא לפלוגתא גבי בכור דיש בו שותפות גוי, ומדוע?

ד. 1) האם מאי דכתיב בתורה "וכיסהו בעפר" הוא בדווקא, ומדוע? ואי נימא דאינו בדווקא אמאי כתבה תורה בעפר? ואמאי לא דרשינן לה בכלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט? 2) מה הוא "כלל הצריך לפרט"? 3) האם אפשר לכסות בשחיקת כלי מתכות (פרט), ומדוע? וכיצד הדין באפר שריפה (פרט), או בעפר המדבר, ומדוע?

ה. 1) מה זכה אברהם אבינו בשכר שאמר "ואנכי עפר ואפר", ובשכר שאמר "אם מחוט ועד שרוך נעל", ומדוע נקראו זכות? 2) על מי העולם מתקיים, ומנלן? 3) כיצד נדרש הפסוק "האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם"? 4) האם אפשר לכסות באפר שריפת עיר הנדחת או בעפר קרקעה, ומדוע? והאם דין זה הוא אף לכתחילה? 5) התוקע בשופר או נוטל לולב של עבודת כוכבים של גוי או של ישראל, האם יצא ידי חובתו, ומדוע? ואי נימא דיצא ידי חובתו האם שרי אף לכתחילה, ומדוע?

ו. 1) מה הוקשה לגמ' על הא דתנן במתניתין דגיד הנשה נוהג במוקדשין? ואמאי אין לומר דמתניתין אתי לאשמועינן דדווקא איסור גיד הנשה נוהג במוקדשין, ולא איסור המוקדשין? 2) מאימתי חל האיסור דגיד הנשה, והאם אפשר ללמוד את זמן חלותו מזמן חלות איסור החלב, ומדוע? 3) אי נימא דמשכחת איסור גיד בוולדות קדשים, האם חיילו בהדרי או דאחד קדם לחבירו, ומדוע? 4) האם איסור גיד יכול לחול על איסור אחר (פרט), ומדוע?

ז. 1) כיצד הסיקה הגמ' בביאור חידושי דמתניתין דגיד הנשה נוהג במוקדשין? ואמאי לא אוקמוה בגיד דשלמים לאחרי זריקת הרים דאי מצד קדשים הא מותר הוא באכילה? 2) האם איסור גיד הנשה נוהג אף לגבי מזבח, ומדוע? והאם יש להוכיח הכי מהא דאמר רבי יוחנן דגיד הנשה נוהג אף בקדשים שאינם נאכלים, ומדוע? 3) כיצד ביארו רבי ורבנן את הריבוי ד"והקטיר הכהן את הכל המזבחה" ואת המיעוט ד"הבשר והרים", ומה שורש פלוגתייהו?

ח. 1) כיצד יש לנהוג עם גיד הנשה של עולה ושל שלמים לדעת רב הונא ורב חסדא, ומדוע? 2) מה היא "לשון הואי", והיכן מצינו שדיברו חכמים ודיברה תורה ודיברו נביאים בלשון זו? 3) מה היה אורכה ורוחבה של הפרוכת, והיכן היתה נתונה? והאם משכחת בה טומאה, ומדוע? 4) מה עושים עם עצמות וגידי הפסח (פרט), ומדוע? ומה עושים עם שומנו של גיד הנשה?

ט. 1) מה הסתפקה הגמ' בדעת רבי יהודה דאמר "הדעת נוטה בשל ימין"? וכיצד סברו לפושטו ממאי דאמר גבי אבל מזה כזית ומזה כזית דלוקה ארבעים? והאם אפשר לפשוט מהתם ומדוע? ומהיכן פשטו למסקנת סוגיין? 2) למאי דפשטינן בדעת רבי יהודה, מהיכן יליף רבי יהודה את שיטתו? וכיצד השיבו רבנן על האי ילפותא? 3) מה דרש רבי יוסי בר חנינא מדכתיב "וטבוח טבח והכן", וכיצד דרש לה?

י. 1) מאיזה מעשים שאירעו עם אברהם ועם יעקב הוכיחו בסוגיין דאין לתלמיד חכם לילך יחידי בלילה, והאם דין זה הוא דווקא בתלמיד חכם, ומדוע? 2) מה הייתה מדת רוחבו של הסולם בחלום יעקב, ומניין? 3) מה חידש רב חננאל בענין שירת המלאכים, וכיצד סייעו לדבריו מן המקרא דיעקב? 4) מה הוא "קוביוסטוס", ומגלן?

יא. 1) מה הם ההגבלות שיש למלאכים כשבאים לומר שירה, ומניין? והאם לכל המלאכים יש את אלו ההגבלות, ומניין? 2) מה דרשו בסוגיין מדכתיב "ובגפן שלשה שריגים"? 3) למה נמשלו התלמידי חכמים, עמי הארץ ובעלי הבתים, ומדוע? 4) כיצד נדרש הפסוק "וְאֶבְרָהָ לִי בְחַמְשָׁה עָשָׂר כֶּסֶף וְחָמֵר שְׁעָרִים וְלִתְּן שְׁעָרִים"?

יב. 1) האם גיד הנשה נוהג בעוף, ומדוע? 2) מה אסור באכילה משום גיד הנשה מדאורייתא ומדרבנן, ומדוע? ועד היכן צריך לחתכו? ומה דין שומנו של הגיד מדאורייתא ומדרבנן (פרט)? 3) מה דין גיד הנשה של שליל בן ח' או בן ט' חי הנמצא חי במעי אמו השחוטה, ומדוע? והאם היה אפשר ללמוד את דינו מדין חלב, ומדוע? 4) מה דינם של החוטים הנמצאים בחלב, ושל החלב הנמצא בחריץ הכוליא, ומדוע?

יג. 1) האם כל החלב שעל הכסלים נאסר באכילה (פרט), ומדוע? 2) מה נכלל בכלל חלב שעל הקרב וחלב שעל הכסלים וחלב שעל הדקין? 3) כיצד יש לנהוג עם חוטין שביד, ומדוע? והאם יש נפקא מינה אם רוצה לצלותה או לבשלה בקדירה, ומדוע? 4) כיצד מראיתן של חוטי החלב של הכפלי, ולמאי נפקא מינה? והאם יש ללמוד את דינם מדין החלב של תוך הכסלים, ומדוע? 5) כיצד יש לנהוג בניקור החלב מעל הטחול, ומדוע?

יד. 1) הרוצה לאכול "ביעי" כיצד יש לו לנהוג, ומדוע? והאם "ביעי חשילתא" נמי מותרים באכילה מדאורייתא או מדרבנן, ומדוע? 2) הרוצה להסיר השערות מראשה של הבהמה, כיצד ינהג, ומדוע? והאם היכא דלא עביד הכי, נאסר הראש באכילה, ומדוע? וכיצד הדין בראש העוף, ומדוע? 3) מה עבדינן לטבח שנמצא חלב לאחר ניקורו? 4) האם יש נאמנות לטבח על ניקור הגיד, ומדוע? והאם לעולם נהג או נוהג זה הדין, ומדוע? וכיצד דין נאמנותו על החלב, ומדוע?

בהצלחה!

תשובות למבחן חולין פז צג

- א. (1) אמרינן בגמ' דמדכתיב ושפך וכיסה ילפינן דבמה ששפך והיינו בידו בזה יכסנו, ולא יכסנו ברגל כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו. ולכתחילה מצוות כיסוי הוא על השוחט כדכתיב ושפך וכיסה. ואם לא כיסהו, מוטל הוא על כל ישראל, דהא כתיב בהאי פרשה "ואומר לבני ישראל". ואם קדם אחר ושפך, מבוואר בבבביתא דרבנן גמליאל חייבו ליתן לו עשרה זהובים, ומסקינן דהיינו קנס על שהפסידו הברכה [ובחין לארץ אין דנים אותו משום דליכא ביה חסרון כיס]. וכתב ר"ת דאינו ראייה אף למקדים את חבירו בקריאת התורה, משום דכולם חייבים בקריאת התורה ואין שום זכות לראשון טפי מן האחרון.
- (2) רבי זימנו לסעודתו משום דבישורו טובות שאותו צדוקי שביקש תשובה לביאור רבי במקרא דיוצר הרים ובורא רוח, לא מצא תשובה ונפל מן הגג ומת, וכשהגיעו לברכת המזון רצה רבי לסלקו שלא יענה אמן על ברכת המזון [שלא ישתתף עמם בברכה על ידי עניית אמן. עיין תו"ר], ולהכי אמר לו או שיטול ארבעים זהובים כמנין ברכות המזון ונסבירא ליה דאין מברכין על הכוס שאחר המזון. (תוס')), או שישאר, ואותו צדוקי העדיף להשאר וזכה שמשפחתו תהיה בין גדולי רומי.
- (3) אינו חייב לחזור ולכסותו, דהא כתיב מיעוטא "וכיסהו". אמנם אם כיסתהו הרוח ונתגלה, חייב לכסותו, משום דאין דיחוי אצל מצוות. ואם נבלע בקרקע, כל דרישמו ניכר חייב לכסותו אפילו שלא נתגלה.
- ב. (1) היכא דיש במראהו מראית דם, חייב הוא בכיסוי וכשר לזריקה על גבי המזבח. ואם התערב בדם אחר, לדעת תנא קמא משערים את הדם האחר כאילו הוא מים ואם הדם הכשר היה ניכר בו, הרי דינו כדין דם. ולדעת רבי יהודה אין דם מבטל דם, ואף בלא מראית דם הרי הוא דם כשר. ולענין קדשים אמרינן, דהני מילי היכא דנפלו המים לתוך הדם, אבל נפל הדם לתוך המים, אינו כשר לזריקה משום דקמא קמא בטיל. והני מילי לענין קדשים דאמרינן דכיון דנדחה שוב אינו נראה ולא יהני מה דעתה יש בו מראית דם. אבל לענין כיסוי, כל דעתה יש לו מראית דם חזרו וניעורו וחיוב בכיסוי. וכתבו התוס' דהוא הדין לענין שאר איסורים אמרינן חזרו וניעורו, מלבד בדם תבוסה דרק מדרבנן הקילו דלא אמרינן חזרו וניעורו. וכן לענין יין נסך דאוסר בכל שהוא, דהאי דינא דכל שהוא לא נאמר אלא בגוונא דנפל ההיתר לתוך היין, אבל נפל היין לתוך ההיתר אמרינן קמא קמא בטיל, ורק אם יהיה עתה נותן טעם יש לאוסרו. ונמכל מקום אם נפל ההיתר באופן דנפיש עמודיה, לא אמרינן ביה קמא קמא בטיל.
- (2) צללתא דדמא היינו המים הצלולין שסובבים את הדם לאחר שנקרש. ואמרינן דחייב הוא בכיסוי, וכן מכשיר הוא את הזרעים, ולענין טומאת אוהל אינו מטמא אלא אם יש בו שיעור רביעית דם מעיללתא. ולענין אכילה בעינן שיהיה בו כזית דם מעלייתא.
- ג. (1) משקים שהמת נגע בהן דינם כאב הטומאה שעושין ראשון שני בתרומה ושלישי בקדשים. וכן אם נגע בהם שרץ או זב. וכתב רש"י דאפילו שני שנגע במשקין מדרבנן הוי ראשון. אבל טבול יום שנגע במשקין מבוואר בסוגיין שאינו מטמא. ורש"י כתב דלא גזרינן ביה טומאה. והתוס' כתבו, דלענין חולין וודאי דאינו נטמא אפילו לפסול עצמן. אבל אם יגע במשקין של קודש, מסקינן בנדה דלענין קדשים החמירו עליהם להחשיבם כנגעו בטמא מת ומטמאים את הקודש לעשות אף רביעי, וכתבו התוס' דהיינו דווקא לשיטת אבא שאול. אבל לענין תרומה אינן אפילו פוסלין. ואם היו משקין של תרומה, פוסלין הם את הקודש ואינן מטמאים אותו, דדווקא לענין משקי קודש החמירו להחשיבו להטבול יום כנגע טמא מת.
- (2) דמעת עינו של המת אינה מטמאה. וכתבו התוס' בתירוץ הראשון דאיירי דווקא היכא דיצאה על ידי שפורפרת, אבל יצאה כדרכה הרי נגעה במת ביציאתה ושוב דינה כנגע מת. ובתירוץ השני כתבו, דאף ביצאה כדרכה אינה מטמאה, משום דמדאורייתא כלל לא חשיבה משקה, ורק מדרבנן החמירו עליה היכא דאיכא ביה רביעית, אבל במת דבדילי מיניה לא גזרו. ובדמעת עינו של זב החמירו מדרבנן לדונו כנגעו [ולתירוץ הראשון הני מילי כשיצא דרך שפורפרת, אבל בלאו הכי דינו ככל מגע הזב]. אבל דווקא כשיש בו רביעית, וכתבו התוס' דלענין תרומה וקדשים החמירו אף דאין בו רביעית. ומשקין דטבול יום נמי הוי כמשקין שנגע בהו, ודינם כדלעיל. אמנם רוקו ומימי רגליו של הטמאים מדאורייתא מטמאים, והוי אב הטומאה, מלבד משל טבול יום.
- (3) לדעת רבנן נאמר הוא בכל הדם של הבהמה, דדרשינן לדמו דכולו דם בעינן. ולדעת רבי יהודה אפילו במקצת הדם סגי, דדריש לדמו ואפילו מקצת דמו, ולדעת רשב"ג בעינן דווקא לדם הנפש, והיינו דכתיב "דמו" המיוחד. וכתבו התוס' בשם ר"ת דהלכה כרבי יהודה, דאף דבבביתא איכא פלוגתא, מכל מקום במתניתין דקאמר רבי יהודה אימתי הרי לפרש בא ולא פליגי עליה. ועוד כתבו בשם ר"ת דרבנן ורבי יהודה לשיטתם גבי בכור שיש בו שותפות גוי, דרבנן סברו דדם משמע מקצת דם כי היכי דבכור משמע מקצת בכור, ולהכי כתב רחמנא דמו לאשמועינן דבעינן כל דמו, וכתביב בבכור כל למימרא דבעינן כולו בכור. ורבי יהודה סבר דדם כוליה דם משמע כי היכי דבכור כולה בכור משמע, וכתביב דמו למימרא דאפילו כל דהו, וכן כתיב בבכור כל למימרא דאפילו כל דהו. ועוד כתבו התוס' דאין לדמות הדרשות להדידי. ועוד כתבו, דדוקא גבי בכור אי לאו דכתיב כל סבר רבי יהודה דמשמע כולו בכור, דהא כתיב התם "בישראל".
- ד. (1) מאי דכתיב בעפר אינו בדווקא, דהא לא כתיב ובעפר יכסנו, אלא וכיסהו בעפר, והאי וכיסהו נדרש באפי נפשיה דיכול לכסות בכל דבר, [והתוס' הביאו דלרבי ישמעאל מהלכה למשה מסיני ילפינן לה דלאו דווקא בעפר]. ומאי דכתיב בעפר למימר דבעינן לכסות דווקא במין עפר, והיינו בדבר המגדל צמחים כעפר. ולא דרשינן לה בכלל ופרט, משום דהוי כלל הצריך לפרט ויבואר לקמן.
- (2) לרש"י היינו בגוונא דהכלל מרבה כמה מיני, כגון הכא וכיסהו דיכול לרבות גם כיסוי דעומד מעל כאבנים, וגם כיסוי המתערב עם הדבר הנכסה כעפר וכדומה, והפרט מגלה דאיירי דווקא בכיסוי המתערב, ומשום הכי לא דרשינן ביה דלמעט את הכלל אתי דאינו מרבה אלא מה שבפרט. והתוס' ביארו, דהכלל דוכיסהו חסר משום דלא ידעינן כיצד מכסים, ורק משום דכתיב בעפר ילפינן דהכיסוי הוא מלמעלה ומלמטה, ומשום הכי אין לדורשו בכלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט.
- (3) שחיקת כלי מתכות אינם מגדלים צמחים. אמנם כתבו התוס' בשם ר"ת, דעל ידי שריפה כן מגדלים צמחים ושפיר אפשר לכסות בהם. אמנם שחיקת כלי זהב שפיר מכסים בהם, דהא כתיב "עפרות זהב", וכתבו התוס' דאף דאין מגדלין צמחים, מכל מקום ילפינן מריבויא דוכסהו, דכל דקרי ליה עפר אפילו שאינו מגדל צמחים ראוי הוא לכיסוי. ולענין אפר שריפה, לדעת בית הלל ראוי הוא לכיסוי, דהא כתיב "מעפר שריפת החטאת". אבל לבית שמאי אינו ראוי לכיסוי, משום דעפר סתמא לא איקרי. וכתבו התוס' בתירוץ אחד, דאפר כירה שפיר מגדל צמחים, ואף לבית שמאי ראוי הוא לכיסוי. ולענין עפר מדבר, דעת רב נחמן בר יצחק דאינו ראוי לכיסוי, משום דמה שזורעין בו אינו מצמיח. ולא מהני מה שהוא מין המצמיח.
- ה. (1) בזכות שאמר ואנכי עפר ואפר זכה לאפר פרה, שעל ידה הרי יש טהרה לבני ישראל, וזכה לעפר סוטה, דעל ידו משכין שלום בין איש לאשתו וגורם לברכה של ונזרעה זרע. ובזכות שאמר אם מחוט ועד שרוך נעל שלא רצה ליהנות מן הגזל, זכה לחוט של ציצית,

דרומה הוא לים וכו' עד דרומה לכסא הכבוד, וכשהקב"ה רואה לכסא כבודו נזכר במצוה זו שהיא כנגד כל המצוות. וזכו לרצועה של תפילין שנאמר בה "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך".

(2) מתקיים בשביל משה ואהרון דאמרו ונחנו מה, והיינו דכתיב "תולה ארץ על בלימה", וכן דרשו להאי קרא דמתקיים על מי שכולם עצמו בשעת מריבה. וכן אמרו דמתקיים על מי שעושה עצמו כאינו, והיינו דכתיב ומתחת זרועות עולם, דמי שעושה עצמו כמתחת הוא זרועות עולם.

(3) "האומנם אילם" דרשו שאומנותו של האדם בעולם הזה שיעשה עצמו כאילם. אבל "צדק תדברון" דבדברי תורה צריך לדבר. ומדכתיב "מישרים תשפטו בני אדם" ילפינן דצריך אדם להיות כמישור שהיא ארץ חלקה הנוחה להדרס וכך לשפט את בני האדם ולא להגיס דעתו.

(4) בעפר קרקעה כולי עלמא מודו דשרי בכיטוי, דהא אין חיוב לשורפו דהרי כתיב "תקבוץ ושרפת" יצאו אלו שטעונים אף קציצה. ולענין עפר שריפתה, אי נימא דמצוות ליהנות נתנו, הרי אסור לכסות בהו דהא כתיב "ולא ידבק בך מאומה מן החרס". אמנם דעת רבא דמצוות לא ליהנות ניתנו, ושפיר אפשר לכסות בה. ומבואר בתוס' דשרי אף לכתחילה [ולא אסירנן ביה משום מאיסותא].

(5) מבואר בסוגיין דבשל עבודת כוכבים לא יתקע ולא יטול ואף אינו יוצא ידי חובתו, ואמרינן דאף אי נימא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, מכל מקום הא כיון דעומדים לשריפה, כמותי מכתת שיעוריה, וכיון דלולב ושופר טעונים שיעור, אינם כשרים להו. וכתבו התוס' דהני מיילי עבודת כוכבים של ישראל, אבל עבודת כוכבים של גוי, כיון דיכול לבטלה אינה עומדת לשריפה ושפיר יש בה שיעור, אמנם מיאוסתא אית ביה ולכתחילה לא יטול. אמנם לענין לולב לא משכחת לה אלא ביום השני, דאילו ביום הראשון דבעינן "לכם", הרי אם יתכוון לזכות בה, שוב הוי עבודת כוכבים של ישראל דאין לה ביטול. ובשם ר"ת כתבו, דאף עבודת כוכבים של גוי קודם ביטול כיתותיה מכתת שיעורא, ודווקא לאחר ביטול אמרינן דיצא. ואפילו לאחר ביטול יש בה משום מיאוסתא.

1. (1) הוקשה לגמ', דפשיטא דאיסור המוקדשין לא יפקיע את איסור הגיד דקדם לו, ואף דכולה מתניתין פשיטא, מכל בעינן דבחד מילתא מיהא יהיה חידוש. ואין לומר דמתניתין אשמועינן דרק איסור הגיד נוהג, דהא על כרחך דסברה מתניתין דיש בגידין בנותן טעם, דהא אמרינן לקמן דירך שנתבשלה בגידה משערין לה אם יש בגיד כדי ליתן טעם בירך. ושפיר יש לאוסרה אף משום טעם מוקדשין. ואין לומר דמתניתין סברה דאין איסור חל על איסור אף באיסור כולל, דהא איכא סתמא אחרייתא דמבואר דשפיר חל באיסור כולל.

(2) מבואר בסוגיין דלדעת רבי מאיר דנוהג בשליל, איסור גיד הנשה חל מיד בשעה שנוצר הגיד, ואף דבחלב מסקינן דבשל בן ח' כלל לא חשיב חלב, הני מיילי חלב דכתיב ביה "שור וכשב" ובן ח' לא בכלל שור או כשב הוא, אבל גיד מיד חשיב גיד. אי נמי כתבו התוס', דבאמת אפשר ללמוד את דין הגיד מדין החלב, אלא דעדיפא מינה פריך. אבל לרבי יהודה דאינו נוהג בשליל, רק משעת לידתו חלה האיסור. אמנם התוס' תמדהו דלכאורה האי פלוגתא היא רק האם שחיתת האם מתרת את איסור הגיד, אבל ודאי דכולי עלמא מודו דאיסור גיד נוצר מיד בשעת יצירתו.

(3) אי נימא דוולדות קדשים ממעי אמו הן קדושים, על כרחך דאיסור ההקדש קדים לגיד, דהא מבואר במסכת נזיר דהגידים לא נוצרים מיד עם יצירת הולד, אלא מעיקרא הם בשר בעלמא או דאינן עומדין במקומן. ואי נימא דוולדות קדשים רק בשעת לידתן הם קדושים, לדעת רבי מאיר דנוהג בשליל, הרי גיד הנשה קדם, ולדעת רבי יהודה דאינו נוהג בשליל, חיילי בהדי הדדי.

(4) על איסור טמאה לדעת רבי יהודה שפיר חייל, משום דטומאה הוי לאו בעלמא ואתי גיד שאיסורו נהג כבר לבני נח וחייל עליה. ואיכא מאן דאמר לקמן דאינו חל על הטומאה, אבל אינו מוכרח דהוא משום דאין איסור חל על איסור, דהא איכא למימר דאיכא מיעוט דרק היכא דהבשר נאכל יש בו משום איסור גיד. אבל על מוקשין מסקינן דאינו חל, דהא מוקדשין הוא איסור כרת, אמנם כתבו התוס', דלמאן דאמר מחוברין לא יעלו, שפיר חייל איסור גיד על מוקדשין, דהא איסור מוסיף הוא. ועל אבר מן החי שפיר חייל, משום דאינו חמיר כמוקדשין, אי נמי לא משכחת לה באופן אחר, אי נמי, דאיסור אבר מן החי חיל רק לאחר הלידה.

2. (1) או דאיירי בבכור דקדושתו רק מרחם, דבכהאי גוונא איסור מוקדשין חל בהדי הדדי עם איסור הגיד, או דאיסור הגיד קדם, ואתי לאשמועינן דשאני בכור משאר וולדות קדשים דבהני אין איסור הגיד נוהג משום קדים לגיד. והתוס' הוסיפו דקמשמע לן דאין איסור הקדש החמור מבטל האיסור הגיד הקל מלחול עמו. או דאיירי בוולדות קדשים ואתי מתניתין לאשמועינן דוולדות קדשים קדושות רק בשעת הויתן ולהכי חל עליהו תרוויהו בהדי הדדי. ולא אוקמוה בגיד שלמים לאחר זריקת הדם, משום דאי נימא דמחיים לא חל איסור הגיד מפני איסור הקדשים החמור דכבר חל עליו, משום דרק מחיים חל האיסור דומיא דמעשה דיעקב.

(2) דעת רב נחמן בר יצחק דלדעת רבנן יש איסור להקריבו על גבי המזבח, והיינו דקאמר רבי יוחנן דנוהג אף בקדשים שאינם נאכלים. אבל דעת רב פפא דאינו ראייה, וכולי עלמא מודו דאין איסור לגבי מזבח, דהא כתיב "על כן לא יאכלו בני ישראל", ואין המזבח בכלל. וכוננת רבי יוחנן דנוהג בו גיד הנשה לענין להלקות האוכלו. ואיכא דאמרי דכוונתו לענין דאם פירש דאין מצווה להעלותו.

(3) לדעת רבנן אתי ריבויא לרבות כל הנך שאינם נאכלים כגון עצמות קרניים וטלפים, ואפילו פירשו. דאי במחוברין הא כבר ילפינן לה מראשה של עולה דיש בה עצמות הרבה. ומיעוטא דהבשר והדם אתי למעט עיכולי גידים הפוקעין מעל האש שאין מחזירים אותם. ודעת רבי, דהריבוי אתי לרבות את אלו שמחוברים בה, ועיקר הקרא לגיד הנשה אתי דאי למחוברים דהיתרא הא כבר מראשה של עולה ילפינן, והמיעוטא דהבשר והדם למעט פירשו ואפילו בראשו של מזבח אתי. ויסוד פלוגתתם היא בדין גיד הנשה למזבח, דרבנן סברו דפשיטא דאסור דהא ממשקה ישראל כתיב, ואין דם וחלב יוכיחו משום דזה הוא עיקר מצוות הקרבן, ודעת רבי דשפיר מוכח מחלב ודם דאין בו משום ממשקה ישראל, דרק למעט מין האסור אתי, ושפיר איכא למימר דבענין קרא לרבותו היכא דמחובר.

3. (1) לדעת רב הונא יש איסור להקטיר את גיד הנשה דהא ממשקה ישראל כתיב, אמנם לאו דרך כבוד הוא להעלות ירך מפורעת, ועל כן יש להעלותה עם הגיד ולחולצה שם וליתנה לתפוח. ולדעת רב חסדא אין איסור כלל בהקטרת גיד הנשה, דהא בני ישראל כתיב. ובשל שלמים חולצה וזרקה, ואם הם שלמים הנאכלים בעזרה, יכול לזרקה לאמה.

(2) לשון הואי היינו לשון הדיוט שאינו מדקדק בדבריו ומוציא בפיו דבר שאינו בלא כוונת שקר. ודיברו חכמים בלשון הואי בהא דאמרו דפעמים שהיה בתפוח שעל המזבח שלש מאות כור. וכן בהא דאמרו דפעמים שנצרכו שלש מאות כהנים לפנות את גפן הזהב שהיתה עומדת בפתחו של היכל דהמתנדב זהב תולה שם. וכן בהא שאמרו דשלש מאות כהנים היו נצרכים להטבלת הפרוכת. ולדעת רבא אף בהא דאמרו דהיו משקים את התמיד בכוס של זהב. ודברה תורה בלשון הואי, בהא דאמרו "ערים גבוהות ובצורות עד השמים". וכן הנביאים בהא דאמרו גבי המלכת שלמה "ותבקע הארץ לקולם".

(3) אורכה היה ארבעים ורוחבה עשרים, וכתב רש"י דהיתה נתונה על פתחו של היכל, אורכה לגובהו, ורוחבה לרוחבו, ונתונה היתה לצניעות. אי נמי היתה על פתח הדביר, ואורכה עמד מגובה העליה ועד הריצפה. וכתבו התוס' דמשכחת בה טומאה משום דהיה בה

משום אהל דהרי היו כופפים אותה מעל הארון. [וצריך ביאור לפירוש רש"י דקאי על ההיכל]. ולתירוץ אחד בתוס', טעונה טבילה אף בלא שנטמאה, כדין כל כלים הנגמרים בטהרה דטעונים טבילה לקודש.

4) עצמות הפסח טעונים שריפה לששה עשר, דכיון דמשמשים הם למח דכבשר חשיב, הרי הוא בכלל שריפה. וגידי הצואר כיון דקשים הם ואין להם שם בשר, נורקים וכלל לא טעונים שריפה. וגידים הרכים הרי הם נאכלים כשאר הבשר, ואם נותרו דינם ככל נותר בבשר שנשרף לששה עשר. ולדעת רבי יהודה דגיד הנשה נוהג רק בירך אחת, כל דמספקא ליה אי מגיד הנשה הוא או דלאו מגיד הנשה הוא, אסור לאכלו ויש לשורפו. וכן הגיד החיצון דאסור רק מדרבנן, יש לשורפו. וכן שומן הגיד יש לשורפו, דהא מדאורייתא שרי אלא שישראל קדושים נהגו בו איסור. וכתבו התוס' דלרבי יהודה דלקמן שרי אף באכילה.

ט. 1) הגמ' הסתפקה האם כוונת רבי יהודה דדעת נוטה מדאורייתא דנוהג רק בשל ימין, או דדעת נוטה הכי מסברא, משום דמתסמא בהאבוקו עמו דיעקב אבינו היה הוא בירך ימין כדרך הנאבקים. וסברו לפשוט מהא דאמר רבי יהודה דאכל כזית מזה וכזית מזה לוקה ארבעים, ומסתמא איירי בב' התראות, ולרש"י היינו משום דלא נקט אכל ב' זיתים אלא נקט כזית מזה וכזית מזה. ולתוס' היינו כי היכי שלא נפשוט לדרבנן דאמרי שמונים היינו אפילו בהתראה אחת, ואי איירי בשני התראות על כרחך דפשיטא לרבי יהודה דלוקה רק בשל ימין, דאי מספקא ליה היכי לקי הא הוי התראת ספק. ודחי, דהא תנא סבר בדעת רבי יהודה דלוקה אף בהתראת ספק. ולמסקנת הגמ' פשיטנן מהא דאמר רבי יהודה גבי אכל כזית משתי בהמות דלוקה ארבעים, ומדנקט שתי בהמות על כרחך דבאותו צד דירך איירי, ומוכרח דפשיטא ליה דבשל ימין הוא. ומה דאינו לוקה אלא ארבעים הוא משום דאיירי דלית כזית בכל אחד מהן.

2) רבא אמר דיליף מדכתיב "הירך" דמשמע המיומנת. ורבנן דרשו להאי קרא דרק גיד הפנימי אסור, והיינו דהולך על כל הירך. וריב"ל ביאר דיליף לה רבי יהודה מיתורא דבהאבוקו, דהוא כאדם החובק את חברו דימינו מגעת לכף הימין של חברו. ורבנן ביארו דהאי קרא למימר דהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד. ויש שאמרו דכתלמיד חכם נראה לו ועל כן עמד לשמאלו דהעומד לימין רבו הרי הוא בור, ותקע לו המלאך בירך הסמוכה לו דהיינו ימין. ויש שאמרו דכעובד כוכבים נדמה לו ועל כן טפלו לימינו, והמלאך תקע לו בירך הסמוכה לו. ורבנן סברו דמאחוריו בא ותקעו בשתי ירכותיו.

3) טבוח טבח היינו הראה להם בית השחיטה, והכן היינו פרע גיד בפניהם, ואמרינן דסבר דבני נח נצטוו על גיד הנשה, וביארו התוס' דמשמע הכי מדכתיב "והכן" דרק על ידי נטילת הגיד הוכן הבשר לאכילה. ועוד ביארו, דמאי דכתיב טבוח טבח היינו נחירה, דהא נצטוו על הנחירה.

י. 1) לגירסת רש"י הוכיחו מהא דאברהם אפילו שלא היה יחידי לא רצה להשכים לעקידה קודם אור הבוקר, וכל שכן דיחיד אין לן להשכים. ולגירסת התוס' הראיה היא ממעשה סדום, דאברהם השכים דווקא בבוקר להתפלל על סדום, דכיון דלא רצה שיהיה שום אדם עמו בשעת תפילתו, הוצרך לצאת רק עם אור הבוקר. ומיעקב הוכיחו מהא דהמלאך התאבק עמו רק עד עמוד השחר, והיינו משום דרק בלילה יש שליטה למוזיקים. וכן מהא דהשמש באה בשבילו כאשר חזר מחזן להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, וכיוון דבאה השמש על כורחו ילון שם ולא ילך בלילה יחידי (עיין מהר"ם שיף ומהרש"א). וכתבו התוס' דדווקא תלמיד חכם יש לו להזהר, משום דהמוזיקים מתקנאים בו, אבל שאר אדם אין לו להזהר אלא במקום שיש מכשולות וליסטים.

2) מדת רוחבו היתה שמונת אלפים פרסאות, דהא כתיב ביה דמלאכי אלוקים עוליין ויורדיין בו, ועוליין תרי ויורדיין תרי, ומדת רוחבו של המלאך הוא כים תרשיש דהוא אלפיים אמה. אמנם לדרש שהובא בסוגיין דאותן המלאכים עלו וירדו, לכאורה ליכא ראייה.

3) לתירוץ אחד בתוס' רב חננאל חידש דהמלאכים אומרים שירה, והיינו דאמר המלאך ליעקב שלחני כי עלה השחר והגיע זמני לומר שירה. ולתירוץ ב' בתוס', חידש דאין המלאכים יכולים לומר שירה בכל עת, ויש שאין אומרים אלא פעם אחת בחייהם, והיינו דאמר לו המלאך שלחני כי עלה השחר, דזו היא הפעם היחידה שיכול לומר שירה.

4) רש"י פירש שהוא גונב נפשות, והיינו דמתיירא מבני אדם ואינו נראה באור היום. והתוס' הוכיחו מהא דאמרינן גבי עבד דאם נמצא קוביוסטוס הגיעו משום דרובן הכי הוי, ואי נימא דהיינו גונב נפשות, וכי רוב העבדים גונבי נפשות הן, ולהכי ביארו דקוביוסטוס היינו משחק בקוביא, וכיון דחייב להרבה נושים דרכו להסתתר באור היום.

יא. 1) אין המלאכים רשאים לומר שירה אלא עד שיאמרו ישראל שירה, דהא כתיב "ברן יחד כוכבי בוקר" והיינו ישראל, והדר כתיב "וירעו כל בני האלהים". וכן אין אומרים שירה עד שישבחו בג' תיבות, דכתיב קדוש קדוש קדוש, והדר ה' צבקות. אמנם איכא מאן דאמר דלאחר שניתנה להם רשות תו יכולים לומר אף אחר ב' תיבות. ולאופנים ולחיות נתנה רשות לומר שירה לאחר ב' תיבות, דכתיב "ברוך כבוד ה'".

2) א. דרשו לג' שרים גאים בישראל ששניים מהם כאן ואחד בארץ ישראל. ב. וכן דרשו דאלו ג' שרי גויים דמלמדים זכות על ישראל. ג. וכן דרשו דהם אברהם יצחק ויעקב. ד. וכן דרשו על משה אהרון ומרים. ה. וכן דרשו על מקדש מלך וכהן גדול. ו. וכן דרשו על באר עמוד ענן ומן. ז. וכן דרשו על שלשה רגלים.

3) תלמידי החכמים נמשלו לאשכולות הגפן דהם העיקר. ובעלי הבתים נמשלו לזמורות דהיא המחזיקה את האשכולות, כך הם עושים חסדים ומחזיקים את העניים ומפזרים ממון למלכות בשביל אחיהם. ועמי הארצות נמשלו לעלים שהם המגינים על האשכולות, שהם חורשין וזורעין מה שהתלמידי לכמים אוכלים.

4) ואברה לי דהקב"ה קנה לו את ישראל, בחמשה עשר היינו בט"ו בניסן, כסף, היינו בזכות הצדיקים. חומר שעורים היינו ל' צדיקים שבארץ ישראל, ולתך שעורים היינו עוד חמשה עשר צדיקים שבבבל, שבזכות אלו הארבעים וחמשה צדיקים העולם מתקיים.

יב. 1) גיד הנשה אינו נוהג בעוף, משום דהבשר שעל הקולית אינה בצורת כף. אבל אם היא בצורת כף, קיימא בתיקו אי אזלינן בתר המין או בתר דידיה.

2) לדעת רב יצחק משמו של רב, אין איסור אלא בקוננות, אבל בגיד גופיה ליכא שום איסור דהא עץ בעלמא הוא. ולדעת עולא, כיון דכתיב גיד, על כרחך דכוונת התורה לאסור גיד אפילו דעץ הוא, אבל הקוננות לאו גיד הם ושרי, וכתבו התוס' דמשמע מדברי השאלות דעולא אף מדרבנן שרי, אמנם להלכה פסק להחמיר בקוננות. ולדעת רבי מאיר יש לשרש אחר הגיד ולחותכו מעיקרו, ולדעת רבי יהודה גוממו עם השופי ודיו. ולדעת שמואל כולי עלמא מודו דמדאורייתא שומנו של גיד כלל לא נאסר, אלא דישראל קדושים נהגו בו איסור כהגיד גופיה, דלרבי מאיר יש לחותכו מעיקרו, ולרבי יהודה יש לגוממו רק עם השופי. ולדעת התוס', לרבי יהודה אין כלל איסור בשומן ואפילו מדרבנן, ולרבי מאיר נהגו מדרבנן לאוסרו עד שורשו.

3) גיד דשליל בן ח' לדעת רב אושעיא כולי עלמא מודו דשרי כי היכי דשרי ליה שחיטת אמו. ובשליל בן ט', תליא הוא בפלוגתא דרבי יהודה ורבי מאיר, דלרבי מאיר כי היכי דלא הותר בשחיטת אמו אף גידו אסור, ולרבי יהודה כי היכי דהותר בשחיטת אמו, אף גידו

הותר. [נבסוגיא לעיל צ: נראה, דפלוגות רבי יהודה ורבי מאיר היא אפילו בבן ח. ועיין תוס' שם ובעל המאור]. וכתבו התוס' דבלא רב אושעיא ליכא למילף לדינו מחלב, דשאני חלב דליתא ביה בקרבן מדרשינן מה חלב ושתי הכליות הוצאו מכלל שליל. (4) החוטין שרי מדאורייתא, דהא חלב כתיב ולא חוטין, אבל מדרבנן אסרו. והחלב הנמצא בחריץ הכוליא, נחלקו בו רבי ורבי חייא דחד אסר וחד שרי, ויש שנהגו לחטט אחריו, ורבי אסי נהג רק לגוממו מלמעלה, וסייעו לדבריו מהא דאמר רבי אבא אמר רבי יהודה אמר שמואל, דחלב שעל הכסלים אמרה תורה ולא חלב הנכסה בבשר, והוא הדין חלב שעל הכליות אמר רחמנא ולא חלב הנכסה בכוליא. וכתב רש"י דיש להחמיר אבל המונע לא הפסיד.

יג. (1) כיון דכתיב "אשר על הכסלים" ילפינן מינה דהחלב שתוך הכסלים לא נאסר, והוא הדין כל החלב אשר הבשר חופה אותו, אבל החלב דתותי מתנא, כיון דהבהמה בהליכתה אבריה נעים, פעמים שהמותניים עולות והכסלים יורדים וזה החלב נראה. וכתב רש"י דנראה לו דאף החלב שתחת הקרום העב שלאחר שנגמר הבשר, אף הוא בכלל בשר ומכסה הוא את החלב ואינו נאסר. (2) חלב שעל הקרב כולל אף את החלב הדבוק בהמסס ובבית הכוסות. וחלב שעל הכסלים כולל אף את החלב שעל הקילבוסת. וחלב שעל הדקין כולל את ריש מעייתא באמתא. (3) יש לחותכן משום דם, והיכא דמלחן לאחר חתיכתן יכול אף לבשלה בקדירה, אבל לצלי סגי בחתיכה. וכתבו התוס' דאף דמשמעות דברי רש"י לקמן דלצלי לא בעי חתיכה, אין כוונתו דלא בעי חתיכה, אלא כוונתו דלא בעי חתיכה ומליחה כי היכי דבעינן לקדירה. (4) חוטי החלב שעל הכפלי נחלקים לחמשה חוטין, שלשה מצד ימין ומתפצלים הן שנים שנים, ושנים מצד שמאל דמתפצלים לשלשה שלשה. ונפקא מינה, דצריך לחטט אחר כולן. וכתבו התוס' דאף דשנינו דחלב שתוך הכסלים שרי, הכא הני חוטי מדרבנן בעלמא אסירי, דהא פעמים דנראים על ידי הילוך הבהמה, ועוד דרובן נגלים עד שיכנסו בבשר. (5) החלב שנמצא במקום הגבוה הרי הוא אסור מדאורייתא דהוא החלב, ואף חייבין עליו. אבל רבנן אסרו את כל הקרום שעל הטחול משום חלב.

יד. (1) כיון דיש עליהם קרום שכולו דם, יש להסירו קודם האכילה. והני מילי דהביעי כבר איזרען ודבר זה ניכר על ידי שורייקי סומקי דאית ביה, ואם הניחן על גחלים, נחלקו בו רב אחא ורבינא האם האש מיצמית צמית לדם ואסירי, או דמשאיב שאיב ושרי. ואם הם "חשילתא", מדאורייתא כולי עלמא מודו דשרי, דהא לא גרע מאבר המדולדל שאין בו אלא מצוות פרוש בעלמא. אבל מדרבנן נחלקו בהן רב אמי ורב אסי, האם כיון דלא הדרא בריין הרי ראייה דכחתיכה דמי, או מדהא דלא מסרחי ראייה שאכתי מחוברין הן לגוף, ובבבל יש להחמיר משום אל תטוש. (2) נותנין עליו מים ומטמינו ברמץ, אמנם יזהר להניח את בית השחיטה למטה באופן שהדם יזוב למטה. ואם הניחה על הצדדין, ללישנא קמא הרי הדם נצמת בתוכו ואסור, וללישנא בתרא סגי שינקב בה חורין. ואם הניחה על נחיריה, ללישנא קמא מהני רק על ידי חורין, וללישנא בתרא מהני אף בלא חורין. ואם לא עבד הכי, כתבו התוס' דרק המוח נאסר, והיינו משום הקרום דעל המוח שיש בו דם, וכן חוטי הלחי נאסרים. אבל בראש העוף דאין בו עצמות ואין מה שיעכב את הדם הכל שרי. (3) אם נמצא לאחר ניקורו כזית בשר, יש להלקותו. ואם נמצא כשעורה, יש להעבירו. ואמריבן בגמ', דשעורה דווקא במקום אחד, וכזית אפילו משתים ושלש מקומות. (4) לדעת רבי מאיר דמתניתין אין לו נאמנות משום דטורח הוא לחטט אחריו. ולדעת חכמים יש נאמנות. וללישנא אחת בגמ' היינו טעמא דחכמים משום דקיימא לן כרבי יהודה דרק גוממו, וכיון דאינו טורח גדול יש להאמינו. וללישנא בתרא בגמ', אף חכמים לבסוף חזרו בהן, וביאר רב נחמן דהוא משום דמעיקרא סברו כרבי יהודה, ולבסוף סברו כרבי מאיר, אמנם כיון דהיו שניקרו רק כרבי יהודה, לא האמינום על הניקור, אבל לבסוף שהשתקעו דבריו של רבי יהודה חזרו להאמינם ולא חששו דמשום הטורח לא יחטט כדבעי. ולענין החלב, נמי נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר אם נאמן. וכתבו התוס', דלרבי יהודה לא קאי אלא אחלב דבהמה, דאילו חלבו של גיד שרי.